

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Právnická fakulta
Katedra obchodného práva a hospodárskeho práva

Oponentský posudok na habilitačnú prácu

JUDr. Ing. Josefa Šilhána, Ph.D.:

„Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku“

Bol som ustanovený za oponenta v habilitačnom konaní habilitanda JUDr. Ing. Josefa Šilhána, Ph.D., habilitačnej práce s názvom „*Právní následky porušení smlouvy v novém občanském zákoníku*“, ktorá bola publikovaná v Prahe, vo vydavateľstve C. H. Beck v roku 2015. S odvolaním sa na uvedené podávam tento posudok.

Mal som tú česť byť recenzentom manuskriptu k uvedenej publikácii za účelom jeho publikácie. Keďže som mal možnosť – a povinnosť – formulovať svoje pripomienky tam, nepovažujem za vhodné, ak by som v tomto posudku uvádzal pripomienky, ktoré som nemal k pôvodnému textu. K pripomienkam preto odkazujem na svoj recenzentský posudok manuskriptu. Drvivú väčšinu mojich pripomienok autor už zapracoval pred tlačou. Preto v tomto oponentskom posudku sa posnažím zaujať stanovisko k predloženej publikácii osobitne ako k *habilitačnej práci*.

Vymedzenia cieľa publikácie a aktuálnosť problematiky

Cieľom autora je „*analyzovat současnou právní úpravu porušení smlouvy a jeho následků, utřídit a strukturovat jednotlivé následky porušení dle právně relevantních kritérií a pokusit se představit pokud možno ucelený systém, ve kterém by mohly být jednotlivé instituty dále zkoumány. Systém, který by usnadnil jejich doktrinní, judikatorní a nakonec i didaktické uchopení*“ (s. XII, zvýraznenie oponentom). Predbiehajúc záver môžem skonštatovať, že cieľ sa autorovi podarilo zdarne naplniť a ponúka dielo, ktoré je premysleným a dôkladným príspevkom do českej (a slovenskej) civilistiky a komercialistiky.

Autor v práci približuje a systematicky spracováva prehľad právnych následkov porušenia zmluvného záväzku, čo je samé o sebe vždy aktuálnou témou. Aktuálnosť spracovania podčiarkuje nedávna rekodifikácia súkromného práva, ako aj postup prác na rekodifikácii súkromného práva na Slovensku.

Základné východiská a tézy práce

Autor je myšlienkovy ukotvený v kontinentálnom práve a v kontinentálnom chápaní zmluvy. Najjasnejšie to preukazuje v poznámke č. 576 na s. 243: „*skrze pouhé vyměňování*

peněžných částek nemůže společnost dosáhnout žádné prosperity.“ Vymáhanie náhrady škody v prípade porušenia zmluvy chápe ako úplne iný stav oproti vymáhaniu plnenia zmlúv *in natura*. To potvrdzuje aj v poznámke č. 541 na s. 231. Tým je implicitne dané dôležité východisko práce – *určité chápanie účelu zmluvy*.

Ďalším východiskom je vymedzenie pojmu „*porušenie zmluvy*“. Hneď na začiatku práce (s. 3) autor ilustruje, že pod „*porušením zmluvy*“ (ešte v úvodzovkách) možno chápať akýkoľvek stav iný ako ten, ktorý zmluva predpokladá alebo predpisuje. Porušenie zmluvy je preto skôr akási nálepka, označenie množiny faktických situácií, než konkrétny *terminus technicus* z ktorého by bolo možné niečo odvodiť. Napriek zdaniu nemusia zahrňovať ani porušenie povinnosti, či protiprávny stav. Pojem je totiž zjavne myslený funkčne a opisne.

Vedecké tézy práce sa môžu v závale zvyšného textu strácať a čitateľ, hľadajúci odpovede na praktické otázky by ich mohol prehliadnuť. Pre účely habilitačnej práce sú ale práve tieto najdôležitejšie a preto ich zvýrazňujem. Autor vychádza z tézy, že obsahom zmluvného záväzkového vzťahu nie sú len primárne povinnosti zmluvných strán (povinnosť plniť), ale aj sekundárne povinnosti ohľaduplnosti. A práve aj na porušenie týchto sekundárnych povinností je podľa autora možné nadviazať zmluvnoprávne následky ich porušenia (nie deliktne).

Dochádza tak k rozšíreniu rozsahu zmluvy vymedzením tzv. záväzkových deliktov či deliktov v záväzku (s. 35). Že ide o oxymorón si autor uvedomuje (hoci dodajme, že zo systematického pohľadu aj česká právna úprava zaraďuje porušenie zmluvy medzi „záväzky z deliktov“). Je trochu sporné, či šlo o vhodný pojem. Vecne totiž autor pléduje pre rozšírenie zmluvných povinností aj o povinnosti, ktoré majú povahu v deliktnej práve. Takže ide skôr o záväzkový *nedelikt*. Aj v tomto prípade sa pojem žiada chápať funkčne, nie právno-technicky či definične. Pochopiteľnosť textu tým pre pozorného čitateľa neutrpeľa.

To čo je vo svojej podstate veľmi rozumné, sa ale môže javiť ako nejasné vo svojich hraniciach. Rozlíšenie troch svetov: porušenia zmluvy, záväzkového deliktu a kalsikého deliktu je nevyhnutne hmlisté. Rozlišovacím faktorom medzi záväzkovým deliktom a deliktom je podľa autora to, či „*škodlivé jednaní, ktoré je porušením určité ochranné normy, je jednaním, ktoré plyne z výkonu práv a povinností z uzavřené smlouvy.*“ (stať 3.2.2.3, s. 41) V nasledujúcej vete autor namiesto „*plyne z výkonu práv a povinností*“ používa pojem „*souvisí s plněním závazku*“. To v hraničných prípadoch môže spôsobovať klasifikačné potiaže (aj príklad zvedavého maliara túlajúceho sa po byte objednávateľa s kleptomanskými chůfkami pod bodom b) na s. 41 je z určitého uhla pohľadu stále hraničný: nebyť zmluvy, nebol by dostal možnosť po byte sa túlať). Tento problém sa masívne prejaví v situáciách s cudzím prvkom, ktoré, hoci nie sú predmetom práce, ilustrujú dôležitosť vhodného zaradenia určitej situácie pod zmluvné alebo deliktne právo.

Problém vymedzenia záväzkového deliktu sa podľa oponenta vracia na s. 54, kde autor uvádza, že záväzkovým deliktom by malo byť aj porušenie zmluvnej povinnosti nekonať, teda *omittere*. Prečo by toto nemohlo byť hlavnou povinnosťou ale len *Schutzpflicht*?

Oponent súhlasí s tézou, že každá zmluva vytvára dôveru a očakávania lojality a diskretnosti medzi stranami (dokonca aj taká technická zmluva, ktorou sa maliar zaväzuje vymalovať izbu). Nebolo by ale preto možné vzťah zmluvy a deliktu vymedziť jednoducho vzhľadom na očakávateľné správanie sa protistrany? Deliktom by tak bolo porušenie (resp. kvalifikované porušenie) toho, čo rozumný človek môže od inej osoby za určitých okolností bežne očakávať. Porušením zmluvy by potom bolo porušenie toho, v čo mohol zmluvný partner od svojho zmluvného partnera *kvôli* zmluve očakávať.

Prístup k problematike, spôsob spracovania

Doktrínálne autor stojí na poli obsadenom nemeckou doktrínou, ktorá asi najdôkladnejšie spracovala jednotlivé odvetvia súkromného práva a prekvapuje snahou o zavedenie štruktúry aj tam, kde ju málokto hľadá a očakáva. Z toho vyplýva, že sa konfrontuje sa primárne s nemeckou literatúrou, najmä, keď vytvára štruktúry a systém – s. 44 (hoci mu nie sú neznáme najmä zdroje anglo-americkéj doktríny *law and economics*, pramene anglo-saského práva ale neinklinujú k takej systematike a snahe o metodologickú čistotu ako germánske právne zdroje a tak sú pochopiteľne menej „lákavé“ na spracovanie).

Čitateľ si pri čítaní musí navyknúť, že podstatnou časťou práce sú poznámky pod čiarou. Autor v nich uvádza nie len zdroje či dodatočné odkazy, ale pravidelne dovysvetľuje úvahu v texte, ilustruje ju príkladom, priblíži postoj judikatúry, alebo uvedie výnimky z tvrdení v texte obsiahnutých. Používa tento prístup jednotne a po prvých stranách čitateľ už bez ďalšieho číta text aj poznámky pod čiarou. Pravidelne je pre doktrínu odvetvia podstatnejší text v poznámke pod čiarou, ako v texte samotnom (veľmi ilustratívne poznámka č. 541 na s. 231 alebo poznámka č. 1004 na s. 501/502).

Prínos práce

Prínosom práce je zmena perspektívy pri pohľade na následky porušenia zmlúv. Namiesto doteraz prevládajúceho prístupu inštitucionálneho – teda zohľadňujúceho presné rozlíšenie medzi jednotlivými inštitútmi – prichádzajúcimi k životu pri porušení zmluvy, ponúka autor prístup funkčne-následkový, teda kategorizáciu následkov podľa ich funkcie. Aktuálnosť takto zvoleného prístupu je zvýraznená napríklad aj tým, že z podobného následkovo-orientovaného konceptu porušenia zmluvy vychádza aj DCFR, ale aj pracovný návrh nového slovenského súkromného práva.

Najpodstatnejším prínosom práce je „premyslenie“ celého systému následkov porušenia zmluvy. Ako už bolo naznačené, autor ponúka značne odlišný rozbor následkov porušenia zmluvy. K tomuto premysleniu štruktúry a systému jednotlivých inštitútov, ktoré tvorí kostru práce, je doplnený rozbor jednotlivých inštitútov (časť D), ktorý je sám o sebe kvalitným rozborom jednotlivých následkov porušenia zmluvy. Vhodne sú tieto časti prepojené, keď výsledky systematizácie inštitútov (a vyabstrahovania jednotiacich funkcií, prejavov a mechanizmov pôsobenia) pomohli k identifikovaniu, resp. odstráneniu nezrovnalostí tradovaných pri výklade jednotlivých následkov porušenia zmluvy.

Metódy použité sú štandardné, autor však siaha aj k novším, napríklad metódy označované ako ekonomická analýza práva, hoci ich potenciál nie je vždy plne využitý – zrejme aj s ohľadom na čitateľa (napríklad otázka informačných povinností a klasifikácia skrytých/zjavných vád).

Reflexia súčasného stavu problematiky

Autor reflektuje súčasný stav spracovania v právnej vede a praxi. Zameriava sa na českú právnu úpravu, prax a doktrínu, nevynecháva však ani klasické diela európskej civilistiky. Zohľadňuje pritom nie len aktuálne dostupné diela, ale výklad pevne korení v prácach Kandu a Knappa. Výklad je doplnený (resp. odvodený z) množstva judikatúry. Práca nie je len kompiláciou, ale plnohodnotnou reflexiou doktríny. Autor pritom doktrínu reflektuje, avšak často poukazuje na jej nedostatky a pravidelne sa od nej odchyľuje ponúkajúc alternatívne riešenia. Ponúka pritom pohľad nie len do tuzemskej právnej kuchyne, ale približuje aj zahraničné doktríny. K určitej absencii anglo-saskej doktríny sa ešte vrátíme.

Novým prístupom k problematike sa odchyľuje od doteraz panujúceho výkladu a hľadá súvislosti tam, kde ich iní nevidia a poukazuje na nerovnaký prístup tam, kde by mal prevládať jednotný. Oproti súčasnému prístupu tak narúša hranice jednotlivých inštitútov, resp. toho, čo sa za samostatný inštitút zvykne považovať a posúva kategorizáciu inštitútov o stupeň vyššie, na úroveň (nazvime ju:) funkčne-následkovú.

Štruktúra práce

Práca je spracovaná systematicky. Autor ju delí do štyroch základných častí doplnených o predhovor, úvod a záver. Logicky postupuje od vymedzenia „Porušenia zmluvy“ (časť A), cez „Následky porušenia zmluvy“ (časť B), Funkcie a mechanizmus pôsobenia následkov porušenia zmluvy“ (časť C) a rozbor vrcholí osobitnou časťou s názvom „Jednotlivé následky porušenia“ (časť D). Štruktúra je presvedčivá. Zásadný prínos predstavujú práve časti A až C, osobitná časť ponúka podrobný prehľad jednotlivých následkov, vnímaných cez optiku skôr ponúknutého systematického spracovania.

Silnejšie stránky práce

Najsilnejšou stránkou práce – osobitne vo vzťahu k habilitácii – je prezentácia výsledkov systematizačných, konkrétne časť B a najmä časť C. Výklady v týchto častiach, určené skôr akademikom (praktikov práva budú zaujímať skôr časť D) sú doplnené o prehľadné tabuľky prehľadne prezentujúce a približujúce závery autora. Veľmi silnou stránkou práce je aj samotný rozbor jednotlivých právnych následkov, ich pôsobenia a motivácie strán k ich využitiu. Autor pritom mnohé súčasné nevhodné koncepty kritizuje a robí tak presvedčivo: - napríklad rozlišovanie medzi zmluvnou pokutou a úrokmi z omeškania, *nemoderáciu* zmluvnej pokuty, ak už bola zaplatená, otázku odstúpeného a zmluvnej pokuty za odstúpenia a podobne.

Oba prístupy: premyslenie kostry systému ako aj rozbor jednotlivostí sa pritom vhodne dopĺňajú. Teoretik a pedagóg ocení rozumne premyslenú kostru, schémy a členenia; Praktik podrobné spracovanie jednotlivých inštitútov. Obaja ocenia prehľadný spôsob spracovania a hutné vyjadrovanie oprostene od balastu. V práci nenájdeme nadbytočné ornamenty a je badať, že publikáciu autor písal vedome pre čitateľa, a nie pre seba.

Slabšie stránky práce

Silná stránka práce je asi aj prejavom jej slabšej stránky. Práve zvolená metóda, v ktorej sa spája teoreticky náročná systematizačná práca spojená s *premyslením* nazerania na jednotlivé následky a následný rozbor týchto následkov (samostatne) kladie na čitateľa určité nároky.

Rozsah záberu (snaha o zachytenie všetkých typov porušenia zmluvy) je možno na habilitačnú prácu (v zmysle klasickej *monografie*) široký. Šírka záberu však neuberá nič na podrobnosti skúmania, len prácu predlžuje. Autor volí prístup, ktorým podrobne analyzuje jednotlivosti, aby ich následne zovšeobecnil. A ponúka pritom oboje, aj jednotlivosti, aj zovšeobecnenia. Aj to poukazuje na to, že práca nie je písaná *len* ako habilitačná práca, ale ako kniha, ktorá má zámer (a aj potenciál) stať sa knihou, ku ktorej sa čitateľ bude môcť pravidelne vrátiť.

Vzhľadom na zvolený prístup spracovanie však čitateľ očakáva veľmi podrobný rozbor všetkých inštitútov a všetkých súvislostí – ako sa na správne vybudovaný komplexný vše objímajúci koncept žiada – akési pravidlá hry so sklenenými perlami – doplnený o takpovediac malú monografiu ku každému z rozoberaných inštitútov (zmluvná pokuta,

úroky z omeškania, náhrada škody, zodpovednosť za vady a podobne). Myslím, že autor takýto cieľ nemal, resp. nechcel mať, hoci spracovanie jednotlivých inštitútov už nemá ďaleko k monografickému spracovaniu. Dielo je však ešte stále „prečítateľné“ celé, a neostane mu len funkcia encyklopédie čítanej iba v rozsahu vyhľadávaných hesiel.

Formálna stránka práce

Práca je napísaná kultivovaným jazykom a vykazuje minimálne množstvo preklepov. Preklepy, na ktoré oponent poukázal v posudku na manuskript boli odstránené. Za nie celkom vhodné považujem samostatné nadpisy jednej úrovne (napríklad stať 5.1. ak chýba stať 5.2.).

Pripomienky, návrhy, podnety

Práca je spracovaná mimoriadne kvalitne, aj v recenzentskom posudku som poukázal na určité pripomienky či námety, ktoré v predloženej práci boli zapracované. Na tomto mieste poukážem len na pripomienku, týkajúcu sa problému *aliud* a problému podstatne hodnotnejšieho iného plnenia, ktorý stále považujem za nie celkom uspokojivo vyriešený (poznámka č. 72 na s. 27/28, kedy sa autorovi, podľa názoru oponenta, „vypomstilo“ odmietnutie solučnej zmluvy na s. 24 a v poznámke č. 65, ktorá by mohla byť samostatne napadnuteľná z dôvodu omylu) a navyše sa nazdávam, že autor dochádza k protichodnému chápaniu *aliud* pri individuálnych veciach (odlišujúc ich od väd plnenia – s. 27) a pri hromadných veciach (považujúc ich za vady plnenia, na ktoré sa neprihliada – poznámka č. 1004 na s. 501/502).

Okrem toho, oponent by na dokreslenie chápania vzťahu medzi zmluvou a deliktom uvítal hlbší a historický rozbor kontrastného právneho poriadku, ktorý vychádza z úplne iného chápania vzťahu zmluvy a deliktu. Napríklad práve anglo-saské právo sa vyvinulo opačne, z deliktuálnych nárokov sa stali (dnešnými slovami povedané:) zmluvné¹ a naďalej sa preto spravuje jeho „logikou“. Niektorí dokonca tvrdia, že zmluva je mŕtva a deliktuálne myslenie ju ovláda omnoho viac, ako by sme na prvý pohľad povedali.² Bolo by zaujímavé vedieť, či autorom navrhnutý výklad je jediný možný. Chápem však, že takýto rozbor by podstatne rozšíril rozsah práce a navyše by odporoval už v úvode tohto posudku spomenutému, základnému východisku práce, kontinentálnemu chápaniu zmluvy.

V snahe zamerať sa na koncepčné otázky by ma zaujímali odpovede na nasledovné otázky:

1. Cestu vedľajších zmluvných povinností, ktorou sa habilitand vydáva, považujem za jednu z možných. Zasahuje do predpokladov normy určujúcej následky porušenia zmluvných povinností (fakticky rozširujúc ich pôsobnosť aj na vedľajšie zmluvné povinnosti).³ Bolo by možné dosiahnuť rovnaký účel aj opačne, teda rozšírením právnych následkov deliktného práva? Aký by bol rozdiel, ak by sme napríklad oprávnenie odstúpiť od zmluvy v dôsledku podstatného *zmluvného deliktu* nechápali ako zmluvnoprávny mechanizmus, ale ako nárok deliktný: následkom deliktu by bola možnosť ukončiť zmluvný vzťah ovplyvnený týmto deliktom?
2. Rozšírenie hraníc zmluvného sveta oproti deliktnému vedie podľa oponenta ku kolaterálnym efektom, ktoré neboli v práci skúmané. Napríklad, porušenie zmluvy sa vyporiadava zmluvnými nástrojmi (zjednodušie: náhrada škody) a nároky

¹ Ibbetson, D.: *A Historical Introduction to the Law of Obligations*. OUP, 2001, siedma kapitola: „7. The Rise of the Action of Assumpsit“.

² Gilmore, G.: *The Death of Contract*. The Ohio State University Press, 1974 (1995 – 2ed).

³ Aj oponent vníma pojmy v danej otázke skôr *funkčne* a *cum grano salis*. Nechce skresľovať tézu autora, ktorý sa snaží vysvetliť, že nejde o prelamanie hraníc medzi zmluvným a deliktným právom (s. 33).

z bezdôvodného obohatenia sú (zjednodušie:) vylúčené. Delikt (napríklad protiprávne použitie cudzej hodnoty) ale takýto nárok na vydanie bezdôvodného obohatenia pripúšťa. Neukrojujeme rozšírením zmluvných nárokov na úkor deliktov aj prípadné nároky z bezdôvodného obohatenia? Je možné popri (zmluvnom) nároku zo zmluvného deliktu žiadať aj nárok z bezdôvodného obohatenia?

3. Ako vníma autor možnosť nadkompenzácie zmluvnej strany ako následok porušenia zmluvy? Malo by zmluvné právo umožňovať odčerpanie prospechu porušiteľa zmluvy (accounts of profit,⁴ gain-based remedies, Gewinnhaftung či výslovný nárok podľa holandského práva⁵)? A sú / mali by byť takéto nároky prípustné ako nároky z bezdôvodného obohatenia v prípade porušenia zmluvy (v spojitosti s poslednou otázkou v predchádzajúcom bode)? V tejto súvislosti sa autor v práci sústreďuje na sankčnú zmluvnú pokutu, (s. 243 nasl.) odmietajúc argumenty o význame generálnej prevencie v súkromných relatívnych vzťahoch (s. 245), iné možnosti nadkompenzácie priamo netematizuje.
4. Autor rozlišuje medzi záväzkovými deliktmi a deliktmi. Zodpovedá rozlišovanie medzi nárokom z porušenia zmluvy a zo záväzkového deliktu na strane jednej a nárokom z deliktu na strane druhej aj rozlišovaniu zmluvného a mimozmluvného nároku podľa nariadení medzinárodného práva súkromného Rím I a Rím II?
5. Na Slovensku bol pre účely rekodifikácie súkromného práva navrhnutý jednotný systém právnych následkov porušenia zmlúv.⁶ Aké výhody a aké nevýhody v takom návrhu (nie v jeho detailoch ale vo zvolenej koncepcii) habilitand vidí? Ako by sme mali – z pohľadu legislatívneho – zredukovať počet typov následkov porušenia zmluvy na niekoľko bazálnych „archetypov“, ako to zamýšľa autor na s. XII?

Záver

Autor v predsluve uvádza, že komplexné spracovanie problematiky možno nikomu nechýba a možno má aj pravdu. Nielen oponent však ocenil, že autorovi chýbalo, a ako sa vraví, s jedlom rastie chuť. Až po jej publikovaní čitatelia zistia, že im v skutočnosti chýbala. Pre recenzenta bolo čítanie práce pôžitkom (aj keď dlhším) a osviežením.

Predložená práca je výsledkom poctivých úvah a vedeckej práce, prezentuje a posúva súčasný stav poznania a nemám pochyb, že spĺňa podmienky kladené na habilitačné práce. Po jej obhajobe a splnení ostatných podmienok habilitácie odporúčam, aby bol habilitandovi udelený vedecko-pedagogický titul docent.

V Košiciach, 10. augusta 2016

Kristián Csach

⁴ Pozri napríklad *Attorney General v Blake* [2000] UKHL 45 alebo *Esso Petroleum Co. Ltd v Niad Ltd* [2001] All E.R.(D) 324. Uvedené rozhodnutie sú ale pomerne ojedinelé.

⁵ Čl. 6:104 BW.

⁶ Jurčová, M., Novotná, M. Csach, K.: Jednotný systém právnych následkov nesplnenia zmluvy. Vhodné riešenie pre nové slovenské zmluvné právo? In *Právo, obchod, ekonomika V. Košice* : UPJŠ, 2015, s. 167-178.